

kompozicije, iznošenje pojedinih motiva ne podleže nikakvoj logičkoj niti asocijativnoj vezi karakterističnoj za opisivanje u vremenu, a uvođenje nekih motiva je potpuno neopravdano i ne ostvaruje se kao iluzija zbilje. B. Ivkov je pribegao tradicionalnom načinu, koji se ogleda u postupku grupisanja motiva oko ličnosti junaka, tako da je ostvario sasvim primitivni oblik dilemantski književni i umetnički sklop dela, jer su osećanja koja izazivaju junaka u okviru shematiziranih moralnih postavki, a princip vezivanja događaja uz ličnost junaka ne podleže svesnom odbiru, te su oni počesto beznačajni i različitog stepena karakterisanja. Pripovedač je izjednačen s ličnošću junaka romana i trebao bi komentirati događaje sa svog posebnog stajališta, različitim načinima subjektivnog pripovedanja. Ali, pošto je junak »deran« pa voli da lunja »preko strnjišta, lenja... niz dermove i valove... između suncokreta«, onda njega zamenjuje nevesti i popetljani pisac, prejudicirajući događaje i intervenišući svojim »filozofskim« razmišljanjima: »Možda, u ovom trenutku, nas nema uistinu, nego to samo naš bivši, ko zna koliko davan život, isijava iz pamćenja vasseljene i, zahvaljujući nekom slučajnom, samilosnom nagibu svetlosti, održava nas i sada, pred nama i svetom... Hoćemo li se međusobno prepoznati u drveću, i mahnuti granama jedan drugom?... Obli obrisi snega bude u meni neku misao, svu od svetla i nežnosti: šta ću to belo učiniti u životu? Naslonim li uvo na sneg, hoću li čuti huj vasseljene i vremena, vekova koji su minuli i onih što nadolaze?«

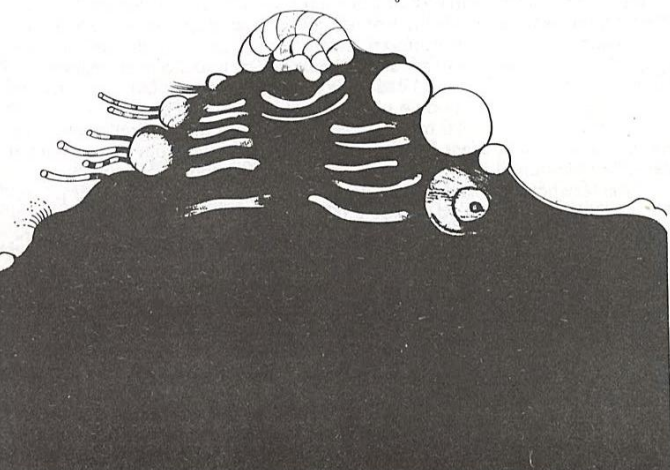
Odreći ovom delu uverljivosti umetničke celovitosti znači ostati u granicama pristojnosti i dobrog ponašanja. B. Ivkov ne zna i ne može znati neka osnovna pravila koja obavezuju svakog romanopisca, bez obzira na vlastitu evokaciju, a to je »nužno da bude dosledan u odnosu na neki plan, da sledi načelo koje je usvojio« (Percy Lubbock). Šablon i stereotip su glavne karakteristike ove kvazimemoarske pisanije, lažne lirske hronike u kojoj se prisećanja junaka kreću od lokalnih naziva do razmišljanja o smrti i devojčicama, a sve u okviru piščevog nametanja nemotivisane biblijske katastrofe. Odatle dolazi savršeno neznačajna i primitivna konstrukcija, totalno odsustvo bilo kakve motivacije i nevladanje najznačajnijim instrumentarijima književnog posla. Dobijamo neku vrstu duboko konzervativne i šablonizirane književnosti, nesklone svakom pokušaju odbacivanja književnih kalupa i obrazaca.

Objavljivanje, nesumnjivo lošeg, romana »Jeza«, čija je prevashodna »poetološka formula književni status quo« (Žmegač), pomoglo je da se, na izvestan način, što bolje reproducira umetnički status quo časopisa »Letopis Matice srpske« i da se jasno vidi odsustvo moralne svesti i svesti glavnog i odgovornog urednika Boška Ivkova.

SUSAN SONTAG: »ESEJI O FOTOGRAFIJI«, preveo Filip Fillpović, Radionica SIC, Beograd 1982.

Piše: Branko Maširević

Izdavački potez Radionice SIC značajan je iz dva razloga. Prvo, knjige o fotografiji još su retkost u nas (upravo je sada nekako krenulo), pa nam svaka dolazi kao osnova i podsticaj, a drugo, što je autor »Eseja« veoma zanimljiv, mada protivrečan. (Odnedavno, s razlogom, Susan Sontag nema popularnost koju je imala u nas posle objavljivanja knjige »Stilovi radikalne volje«. Posle izjave o totalitarizmu kao jedino mogućem vidu socijalizma više joj ne možemo verovati kao razboritom misliocu. Ne pogađa nas, naravno, njeno verovanje, bolje reći ubeđenje, koliko intelektualni pad i zabluda mišljenja. Ali, setimo se Lukača.) I tako dolazimo do jedne zanimljive činjenice koja pokazuje i stanje u našoj kulturi: veliki izdavači ne vole »male« knjige. Tamo gde je jedina vrednost knjige ona sama, kao naučni ili književni prilog, veliki izdavači nisu zainteresovani jer se boje da neće imati finansijske koristi. Tada su i tako naša jedina nada tzv. mali izdavači, koji iako bez sredstava, ipak nađu razlog i izdaju knjige koje su nam dragocene.

Kao što i naslov knjige govori, u pitanju su eseji o fotografiji, pa tako Susan Sontag i nije imala veće ambicije u pogledu metodološke strogosti, disciplinarnosti, podela, terminologije i drugih naučnih doprinosa (mada je esej možda najveća ambicija jer govori upravo mimo te strogosti koja organičava). Ona je pošla od činjenice da je snimanje fotografija i njihovo sakupljanje uzelo toliko maha (u zapadnom svetu pre svega), da je to postalo obeležje duha vremena koje se ne može mimoići. Kako je insistirano na nesistematičnosti, mnoge definicije i pokušaji uviđanja suštine fotografije rasuti su po celoj knjizi (sastavljenoj inače od šest eseja, izbora citata i fotografija, uz registar imena fotografa koji se pominju). Tako će o fotografiji biti reči kao o oruđu masovne kulture (»najuspešnijim prenosnik modernog ukusa u njegovoj pop-verziji«), zatim kao o gramatici, etici viđenja, uhvaćenom iskustvu. I dok je fotografija na svojim počecima u osnovi imala saznanje, ona je sada fotografija kao – fotografija. (S tom teškoćom, da odredi i uspostavi definiciju fotografije, susreo se i Rolan Bart u svojoj poslednjoj knjizi »Svetla komora«.) Za Susan Sontag kamera je produžena ruka svesti, nešto čime prisvajamo stvarnost i sliku o njoj. Sam čim fotografisanje je nasilnički, jer »svaka upotreba kamere podrazumeva izvesnu agresiju«. I dalje: »Fotografisati ljude znači napastovati ih, time što ih vidimo onakvima kakve oni sebe nikada ne vide, saznavajući o njima ono što oni nikada ne mogu saznati; to ljude pretvara u predmete koji se mogu simbolički posedovati. Kao što je kamera sublimacija pištolja, tako fotografisati nekoga predstavlja sublimirano ubistvo – blago ubistvo, koje odgovara tužnom, zastrašujućem vremenu«. Sontagova ističe istovremeno pljačkanje i čuvanje, specifično američko nestrpljenje, »sklonost ka delatnostima čije je sredstvo mašina«.

U svakom će fotografija izazvati određene, samo njemu poznate podsticaje, ali je u suštini ona poziv na sanjarenje, na nostalgiju, kao što čuva porodične uspomene i znači lepotu, ali i lepotu sećanja. Otud će, kao isečak vremena. Sontagova i označiti fotografiju kao citat. Kao nešto što je samo deo nečeg većeg i nejasnog, ali deo koji ima smisla. Manje nego Bart, koji je u fotografijama video tajne agente smrti, Sontagova će ipak konstatovati da su sve fotografije memento mori. Fotografijom se brijemo i od smrti i od zaborava. »Kada smo uplašeni, mi pucamo. Ali kada smo nostalgični, mi pravimo slike. U ovom trenutku vreme je nostalgično, a fotografije aktivno podstiču nostalgiju. Fotografija je elegična umetnost, umetnost sumraka«.

Uz stalan osvrt na odnos slikarstva i fotografije, Sontagova je, što je za ovu priliku mnogo zanimljivije, izričito tvrdila da fotografija nije umetnost. Ona je, poput jezika, samo medijum u kojem se stvaraju umetnička dela. Ona zato ima neobičnu sposobnost da sve svoje sadržaje pretvori u umetnička dela. Ona je suprotnost elitističkoj kulturi, gde autor kao pojedinac pokazuje svoje tašto lice: ona je demokratska i znači obrt koji se sastoji u tome da svet i sve u njemu doživljavamo kao sliku, kada proizvodnja i potrošnja slika postaje jedna od glavnih delatnosti. Tu je upoređivanje između zapadnog sveta, gde je slika potrebna zato da sloboda slikanja nadoknadi sženu slobodu političkog izbora, i, recimo, Kine, gde je jedna slika istinita samo onda kada je dobro (ideološki) da je ljudi vide. Dok na zapadu pravljenje fotografija znači slobodu privatnosti, ta je privatnost (sloboda) u Kini strogo zabranjena.

Upotreba fotografije uočljiva je u skali od turizma (u suštini ličnog izbora, za zadovoljstvo poput porodičnih fotografija za albume »sećanja«) do institucija kontrole (policijske arhive, vojne kartoteke, agenture i slično), jer je u oba slučaja ona svedočanstvo i dokument. Patina je nerazdvojna od fotografije: ona je, tako reći, prisutna od samog njenog postanka. Ono što je na slici ne postoji više tako. U tom smislu Sontagova ističe muzeje koji čuvaju fotografije, koje tako dobijaju i umetničku vrednost, jer muzeji poništavaju razlike među školama.

Ova knjiga Susan Sontag, iako manje radikalna, veoma je značajna jer podstiče na nova razmišljanja o fotografiji. Bez tih novih razmišljanja o fotografiji ni mnogi fenomeni današnje kulture ne mogu biti sagledani u pravom svetlu.

Dragomir Pantić: »Vrednosne orijentacije mladih u Srbiji«; D. Pantić, S. Joksimović, B. Džuverović i V. Tomanović: »Interesovanja mladih«. Istraživačko-Izdavački centar SSO Srbije u saradnji s Institutom društvenih nauka, Beograd, 1981.

Piše: Jelena Stakić

Šta interesuje mlade, šta mladi najviše cene, prema kojim se ličnim i društvenim vrednostima usmeravaju – to su pitanja koja interesuju i roditelje, i vaspitače, i društvene radnike, i naučnike. Ponekad raskorak između poželjnih interesovanja i vrednosnih orijentacija i onih koje mladi stvarno izražavaju, izlaza prevelik, drugi put običnom posmatraču promakne činjenica da većina mladih zastupa stavove koje bi svako ocenio kao pozitivne i napredne.

Socijalnopsihološka istraživanja koja se sprovode među mladima omogućuju preciznije uvide u stavove mladih. U Centru za političkošću istraživanja i javno mnenje Instituta društvenih nauka u Beogradu izvršena su dva istraživanja o mladima u Srbiji: istraživanje o vrednosnim orijentacijama izveo je Dragomir Pantić, a istraživanje o interesovanjima mladih Dragomir Pantić, Snežana Joksimović, Borisav Džuverović i Velimir Tomanović. Za studije napisane na osnovu ovih istraživanja Dragomir Pantić je prošle godine dobio nagradu »Borislav Stevanović«, koju Društvo psihologa Srbije svake godine dodeljuje za najveći naučni doprinos savremenog psihologiji u nas.

Istraživanje na osnovu kojeg je napisana studija »Vrednosne orijentacije mladih u Srbiji« sprovedeno je 1979; uzorak je bio razrađen s namećom da bude reprezentativan za mlade od 16 do 27 godina s teritorije SR Srbije bez pokrajina. Obuhvaćeno je blizu 1.800 ispitanika različite socijalno-profesionalne i obrazovne pripadnosti: poljoprivrednika, učenika srednje škole, stručnjaka, domaćica i nezaposlenih svih kvalifikacija. Ispitivanju vrednosnih orijentacija mladih Dragomir Pantić je pristupio veoma spremno: on se već godinama bavi problemima vrednosti, stavova i socijalizacije. Vrednosti definiše kao »relativno stabilne, opšte i hijerarhijski organizovane karakteristike pojedinaca (dispozicije) i grupa (elementi društvene svesti), formirane me-

dasobnim delovanjem istorijskih, aktuelno-socijalnih i individualnih činilaca, koje zbog tako propisane poželjnosti usmeravaju ponašanje svojih nosilaca ka određenim ciljevima».

Već i ova odredba vrednosti ukazuje na praktičan značaj istraživanja vrednosti uopšte, a ovog Pantićevog posebno. »Nije ni potrebno posebno obrazlagati da je političko vaspitanje, bez obzira na raznorodnost formi i sadržaja, po pravilu izrazito vrednosno obojeno«, ističe autor.

Istraživanje je pokazalo da mlada generacija u Srbiji (bez pokrajina), kao što se i očekivalo, nije »vrednosno homogena«; socijalno poreklo nije značajan izvor varijacija vrednosti, pri čemu je slabije obrazovanje roditelja važnije od materijalne prikradenosti porodice. Trenutni društveni položaj mladih jači je izvor varijacija, ipak, nego socijalno poreklo ili očekivana mobilnost.

Što se tiče socijalizovanosti mladih i njihove vezanosti za sistem, nađeno je da na ove pojave pozitivno utiču uspeh u školi, politička aktivnost, godine, ali ne i zaposlenost. Vrednosni profili, pak, više su uslovljeni socijalno nego generacijski, našao je još Pantić, premda se ispostavilo da struktura vrednosti starijih i mladih ispitanika nije istovetna.

Opšti zaključak Pantićevog istraživanja je optimistički: nađena struktura vrednosti predstavlja završni produkt socijalizacije, što znači da se u mladih proces integracije vrednosti uspešno odvija. Postoje nagoveštaji da u »mladoj generaciji postoji masovni proces oblikovanja tolerantne, demokratske strukture ličnosti, kojaverovatno ima veliku motivacionu snagu.« Pantić, doduše, stavlja i jednu ogradu na kraju svojih zaključaka: »Istraživanje je izvršeno sredinom 1979. godine – dakle, u jednom periodu relativnog društvenog i ekonomskog prosperiteta. Možda bi istraživanje mladih u nekom kriznom periodu pružilo nešto drugačiju sliku.«

On predlaže istraživanje longitudinalnog tipa i obuhvatanje ispitanika mladih i šesnaest godina. Njegova razmatranja uveravaju nas da bi to zaista bilo korisno.

Pojam vrednosti uveden je kao najbliža odrednica pojma interesovanja u istraživanju »Interesovanja mladih«, i to najbolje govori o širini ovog istraživačkog zahvata i njegovim implikacijama za šire procenjivanje orijentacije mladih u nas. Interesovanja su definisana kao jedan oblik vrednosti za koji je karakteristična zaokupljenost svesti omiljenim sadržajima i/ili bavljenje izabranim aktivnostima.

Uzorkom ovog istraživanja obuhvaćeno je 2.745 mladih iz urbanih i ruralnih oblasti u Srbiji. Da bi se interesovanja mogla procenjivati i longitudinalno, načinjeni su podzorcji prema godinama ispitanika, s preseccima na starosnim granicama od 13, 17, 21 i 26 godina. Istraživanje je sprovedeno krajem 1978.

Uvodni deo, gde su objašnjeni ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja, metodologija i uzorak, napisao je Dragomir pantić; on je obradio i interpretirao i onaj deo nalaza koji se odnosi na razvoj i strukturu interesovanja.

Opšti profil interesovanja mladih u Srbiji vrlo je izdiferenciran i određen. Obilje nalaza toliko je da ga je nemoguće sažeto izložiti, te tako samo primera radi navodimo da su najraširenija interesovanja ona za humor, putovanja, fizičku aktivnost i seksualno interesovanje, a najmanje raširena – religiozno interesovanje i ono za kokcu. Za razliku od većina inostranih istraživača, Pantić je utvrdio da je stabilnost interesovanja samo relativna, i da se neka interesovanja menjaju i posle godina koje su ranije uzimane kao prelosne tačke. Pantić je, takode, otkrio i to da su razlike u interesovanjima mladića i devojaka sve manje. Kao važnije izvore varijacija u interesovanjima mladih Pantić navodi školski uspeh, socijalno-profesionalnu pripadnost i, naročito, društveni položaj mladih. Izuzetno je važan Pantićev zaključak da povoljnost ili nepovoljnost materijalnih uslova života nije presudna za nastanak interesovanja, i da se ona razvijaju čak i uprkos nepovoljnim materijalnim uslovima života.

Snežana Joksimović se pozabavila činiocima formiranja interesovanja. Govoreći o izvorima svojim interesovanja, mladi najviše pominju roditelje, školske udžbenike, ostalu literaturu, nastavnike, televiziju, štampu, film vršnjake. Većina ispitanika (oko 70%), dakle, ističe druge osobe, knjige su važnije od drugih sredstava masovne komunikacije, starije osobe su važniji činilac formiranja interesovanja nego pripadnici vlastite generacije.

U delu istraživanja koji se odnosio na interesovanja mladih i masovnu kulturu, Borisav Džuverović, pak, ističe da masovna kultura, kao i nije glavni činilac formiranja interesovanja, i te kako utiče na način njegovog ostvarivanja; ona se, dobrim delom, i razvija upravo na određenim interesovanjima mladih. Ali, premda sredstva masovnog komuniciranja uglavnom zadovoljavaju interesovanja mladih, ona ne ispunjavaju u potpunosti njihova očekivanja.

Ličnosti iz savremene masovne kulture sve su popularnije kao uzori mladih, zaključio je Velimir Tomanović u svom delu istraživanja, posvećenom pozitivnim i životnim idealima i uzorima. Popularnost ličnosti iz sfere politike (osim ličnosti Tita), kao i vrhunskih umetnika, u opadanju je, a takode popularnost ličnosti iz uže nacionalne kulture i ličnosti iz nesvrstanoga sveta. Individualne razlike su tako velike da u stvari i nema dominantnih uzora, piše Tomanović i zaključuje da su ti nalazi više u skladu s teorijama o traganju mladih za vlastitim identitetom nego s teorijama o socijalizaciji.

Ovo istraživanje osvetlilo je i neke probleme strukture i organizacije interesovanja koji su u svetskoj literaturi inače zanemareni, tvrdi u opštem zaključku Dragomir Pantić. Tako su naši istraživači došli i do dominantnog sistema interesovanja pojedinca, hijerarhijske organizacije interesovanja, faktora interesovanja, a kombinovanjem širine i intenziteta interesovanja razvili su i odgovarajuću tipologiju.

Rad ove grupe istraživača omogućio je niz novih uvida u orijentaciju mladih u Srbiji; na teorijskim i metodološkim temeljima ovog istraživanja od sada je moguće po potrebi dogradivati i upotpunjavati sliku o mladima u nas, njihovim vrednostima i interesovanjima.

u međuvremenu

IZDAVAČKA DELATNOST U SAP VOJVODINI

Piše: Obren Ilić

IZDAVAČKA PRODUKCIJA I TEMATSKA STRUKTURA IZDANJA

Jedno od bitnih obeležja razvoja kulture u SAP Vojvodini je ostvarivanje politike ravnopravnog i ravnornernog razvoja izdavačke delatnosti na jezicima naroda i narodnosti. Delatnost izdavanja publikacija uređena je Zakonom o izdavačkoj i novinsko-izdavačkoj delatnosti (»Službeni list SAPV« broj 14/78 i 38/78), a pod kojim se podrazumeva uređivanje, izdavanje i popularisanje publikacija. Izdavačka organizacija može obavljati štampanje i prodaju publikacija kao sporednu delatnost.

Izdavačkom kao osnovom delatnošću u SAP Vojvodini bave se IRO »Bratstvo-jedinstvo«, NIŠTRO »Dnevnik«, OOUR »Izdavačka delatnost«, NIŠRO »Forum«, OOUR »Izdavačka delatnost« i OOUR »Marketprint« (Novi Sad), NIO »Libertatea« (Pančevo), IRO Matica srpska (Novi Sad), SOUR »Grafis«, RO »Minerva«, OOUR »Izdavačka delatnost« (Subotica), NIŠRO »Obzor«, OOUR »Tvorba«, Radnički univerzitet »Radivoj Čirpanov«, OOUR »Izdavački centar« i NIRO »Ruske slovo« (Novi Sad).

Odlukom Skupštine SAP Vojvodine (»Službeni list SAPV« broj 19/79) utvrđeno je da je delatnost ovih izdavačkih organizacija od zajedničkog interesa za radnike i druge radne ljude, građane, narode i narodnosti u Pokrajini.

Zakonom je predviđena mogućnost za obavljanje izdavačke delatnosti kao sporedne delatnosti. Otuda je evidentna pojava širenja izdavačke delatnosti, kao sporedne delatnosti, u organizacijama udruženog rada u oblasti kulture, u zajednicama i udruženjima, kao i u organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje i drugim organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama, društveno-političkim organizacijama i zajednicama.

Udžbenike za osnovno vaspitanje i obrazovanje, zajedničko srednje vaspitanje i obrazovanje i opšteobrazovno područje usmerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg stupnja izdaje Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu. Univerzitetske udžbenike i udžbenike za opšte stručno i uče stručno vaspitno-obrazovno područje usmerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg, višeg i visokog stupnja izdaju, po pravilu, vaspitno-obrazovne organizacije, ili se neki preuzimaju od izdavača iz drugih sredina.

Deset izdavačkih radnih organizacija u Vojvodini čija je delatnost od zajedničkog interesa za Pokrajinu i preko 150 drugih izdavača, koji se izdavanjem knjiga bave kao sporednom delatnošću, objave godišnje oko 800 knjiga na jezicima naroda i narodnosti u ukupnom tiražu oko tri miliona primeraka. Takođe objave oko 75 časopisa u ukupnom tiražu četiri miliona primeraka. U poslednje dve godine ukupan broj izdatih publikacija i njihov tiraž su povećani – preko 1.000 naslova njiga godišnje u oko 3,5 miliona primeraka. Broj izdavača i porast broja objavljenih naslova ukazuju na razvijenost izdavačke delatnosti i rasprostranjenost izdavanja knjiga u Vojvodini.

Karakteristični su niski tiraži izdanja. Retki su tiraži preko 5.000 primeraka, a većinom se kreću od 500 do 2.000 primeraka. Prva izdanja knjiga naših autora objavljuju se u tiražu oko 500 primeraka (»Libertatea«, »Obzor«, »Ruske slovo«), ili oko 1.000 primeraka (Matica, »Forum«). Tiraž knjiga iz beletristike, poznatih inostranih i domaćih pisaca, kapitalnih dela, školske lektire i strane zabavne literature u skupim luksuznim kompletima povećava se – od 10.000 do 20.000 primeraka (Matica, »Minerva«, »Bratstvo-jedinstvo«, »Dnevnik«, »Forum«), a tiraž knjiga namenjenih za izvoz i do 15.000 primeraka (»Forum«). Najveći tiraži postižu se u izdavanju zabavne literature u roto-izdanjima – oko 30 miliona primeraka godišnje (»Dnevnik«, »Forum«).

Značajno je istaći da su ukupan broj izdatih naslova (dela) i njihov tiraž u 1980. godini u odnosu na ukupan broj izdatih dela i njihov tiraž u 1976. godini povećani: ukupan broj izdatih dela je povećan za 41,99%, a njihov tiraž za 42,36%. Broj izdatih dela i njihov tiraž su povećani: iz društvenih nauka